Agrár-környezetgazdálkodás és vidékfejlesztés az Európai Unióban és Magyarországon

(folyamatelemzés, helyzetértékelés és fejlesztési stratégiavázlat)

– folytatás az előző számból –

ÁNGYÁN JÓZSEF

8. Agrár környezetgazdálkodás: az NVT alapvető intézkedési területe

Az NVT agrár-környezetgazdálkodási intézkedési területe célprogramok formájában olyan támogatható gazdálkodási rendszereket fogalmaz meg, amelyekhez a gazdák területükkel, gazdaságukkal önkéntes módon csatlakozhatnak, ha

– legalább 0,3–1 ha saját tulajdonú mezőgazdasági területük, vagy erre vonatkozó – legalább 5 éves – tartós földbérleti szerződésük van;

– betartják a *„Helyes Gazdálkodási Gyakorlat"* előírásait, és vezetik a kötelező nyilvántartásokat (gazdálkodási naplót);

– elfogadják az adott gazdálkodási rendszer technológiai és egyéb előírásait, követelményeit;

– azokat saját gazdálkodásukba beépítik, és annak betartását a szerződés időtartamára vállalják, a teljesítés ellenőrzését pedig elfogadják;

– a vállalt gazdálkodási rendszerhez kapcsolódó képzési programban a szerződés időtartama alatt évente 1 alkalommal részt vesznek.

Az EU és a magyar állam ennek fejében a szerződés időtartamára vállalja, hogy ezért a gazdát minden hektár bevitt mezőgazdasági terület után a választott rendszertől függő normatív, hektáronkénti és az infláció mértékével valorizált (értékálló) évenkénti kifizetésben részesíti. A programban való részvétel:

– gazdaönrészt nem igényel;

– a kifizetés 80%-át az EU, 20%-át a nemzeti költségvetés biztosítja;

– nem kell az egész gazdaságot egyszerre bevinni, sőt a különböző gazdaságrészek – az ökológiai gazdálkodás kivételével – különböző gazdálkodási rendszerekhez is csatlakoztathatók;

– nem komplikált pályázat benyújtásával, hanem gyakorlatilag speciális regisztrációs folyamattal indul, amelyben a gazda megadja

– saját maga és gazdasága alapadatait;

– azon területei adatait, amelyeket be kíván vinni az adott gazdálkodási rendszerbe;

– az e területek tulajdoni vagy bérleti viszonyait igazoló dokumentumokat;

– kinyilvánítja, hogy az adott rendszer szabályait, előírásait magára nézve kötelező érvénnyel elfogadja, és vállalja, hogy a képzési programban részt vesz;

– a képzési programban való részvétel költségeit a program fedezi, tehát a gazdának külön költséget az nem jelent.

Az NVT támogatott agrár-környezetgazdálkodási rendszereinek meghirdetése és a kérelmezés a tervek szerint mindig tavasszal, a támogatási határozatok kiadása mindig ősszel, és a kifizetések a vegetáció indulása előtt történnek. A támogatási év szeptember 1-jétől augusztus 31-éig terjed. A programban részt vevő gazdák a támogatás időtartamáig minden év elején egyszerű kifizetési kérelem alapján, egy összegben megkapják az adott évre vonatkozó hektáronkénti kifizetést.

A pályázható rendszereket a 4. ábra foglalja össze. Minden művelési ágban és az állattenyésztésben is többféle rendszer pályázható. Az ábrán felfelé egyre szigorúbb – és ezzel arányosan nagyobb hektáronkénti kifizetésű – rendszerek találhatók. Aki ezek közül valamelyik rendszerhez csatlakozik, a bevitt területein kiegészítő agrár-környezetgazdálkodási intézkedéseket is vállalhat, amelyekért külön kifizetés illeti meg.

A fő programcsoportok tervezett hektáronkénti kifizetéseit a 4. táblázat szemlélteti.

Az agrár-környezetgazdálkodási rendszerekhez kötődő kifizetések az 1. pilléres EU területalapú közvetlen (SAPS[1]), a nemzeti kiegészítő (top-up) és a notifikált (az EU által engedélyezett) nemzeti támogatásokkal valamint a 2. pilléres kedvezőtlen adottságú térség (KAT) támogatással is kombinálhatók, azaz összeadódnak. Ha például valaki gabonát termel ökológiai gazdálkodásban, vállal kiegészítő erózióvédelmi intézkedéseket és a területe gyenge termőhelyi adottságú, akkor az alábbi kifizetések-

[1] SAPS: Standard Area Payment System (Standard Területalapú Kifizetési Rendszer)

ben részesülhet:

– közvetlen (SAPS) alaptámogatás:18 eFt/ha,

– nemzeti kiegészítő (top-up) közvetlen támogatás 20 eFt/ha,

– NVT: ökológiai gazdálkodás: 45 eFt/ha,

– NVT: kiegészítő erózióvédelem:10 eFt/ha,

– NVT: kedvezőtlen termőhelyi adottság:20 eFt/ha,

– összesen: 113 eFt/ha.

A példában szereplő gazda tehát az induló évben 113 eFt/ha kifizetésben részesülhet. Ennek NVT-ből származó (75 eFt/ha), inflációval növelt értékét minden év első 2 hónapjában kézhez kapja, ha a vállalt intézkedéseket a szerződés és annak mellékletét képező elfogadott üzemterv szerint betartja, és azt az ellenőrzések is igazolják. Sajnálatos, hogy ezekkel a lehetőségekkel a 2004. május 1-je óta EU-tag Magyarországon még egyetlen gazda sem tudott élni. Ez egyebek mellett azért is tarthatatlan, mert a versenytársak kivétel nélkül kihasználják ezeket a lehetőségeket.

Az 5. táblázat a 2005. évi hazai agrár- és vidékfejlesztési támogatások vázlatos áttekintését adja, összefoglalva az elmondottakat és azokat a lehetőségeket, amelyekkel a magyar gazdák jelenleg élhetnek.

Az 1. pilléres támogatások közül a legbiztosabbnak az EU területalapú (SAPS) támogatásainak kifizetése tűnik, hiszen az minden európai gazdának egyaránt járó, EU által finanszírozott támogatás, amelyet legkésőbb a tárgyévet követő év április végéig ki kell a nemzeti kormányoknak fizetniük. A legbizonytalanabbak ugyanakkor a notifikált nemzeti támogatások, hiszen azok forrásfedezetét a nemzeti költségvetésben kell biztosítani, és a költségvetés mindenkori helyzete erősen befolyásolja azok meghirdetését és kifizetését. 2005-ben például a nemzeti költségvetésben szinte semmilyen forrás nem állt rendelkezésre a lehetséges 180 notifikált nemzeti jogcím támogatására. Az állatjóléti intézkedésekre is csupán a 2005 tavaszi agrárdemonstráció és gazdamegállapodás teremtett 10 milliárd Ft-os forráskeretet, melyből 6 milliárd a vágósertés, 4 milliárd pedig a vágóbaromfi ágazat támogatására fordítható. E jogcímek bizonytalanságát továbbá az is növeli, hogy ezek a közös agrárpolitika alapirányától lényegében eltérnek, és miután az agrárpolitika az EU-ban valóban közös, így a nemzeti támogatások jelentősen és tartósan nem térhetnek el ettől a közös iránytól, illetve azokat folyamatosan és ismételten el kell fogadtatnunk a Közösséggel.

A 2. pilléres vidékfejlesztési kifizetések (NVT és AVOP jogcímek) azért tűnnek hosszú távon kiszámíthatóbbnak, mert azokat az EU és a nemzeti kormány által közösen elfogadott vidékfejlesztési tervek és programok rögzítik, finanszírozásuk ezek alapján mind az EU, mind a nemzeti költségvetés részére kötelező, egyúttal nemzeti érdek is, hiszen e programok mentén – mint láttuk – 1 euró nemzeti költségvetési ráfordítás révén 3–4 euró európai közösségi forrást tudunk bevonni az agrárium és a vidék finanszírozására.

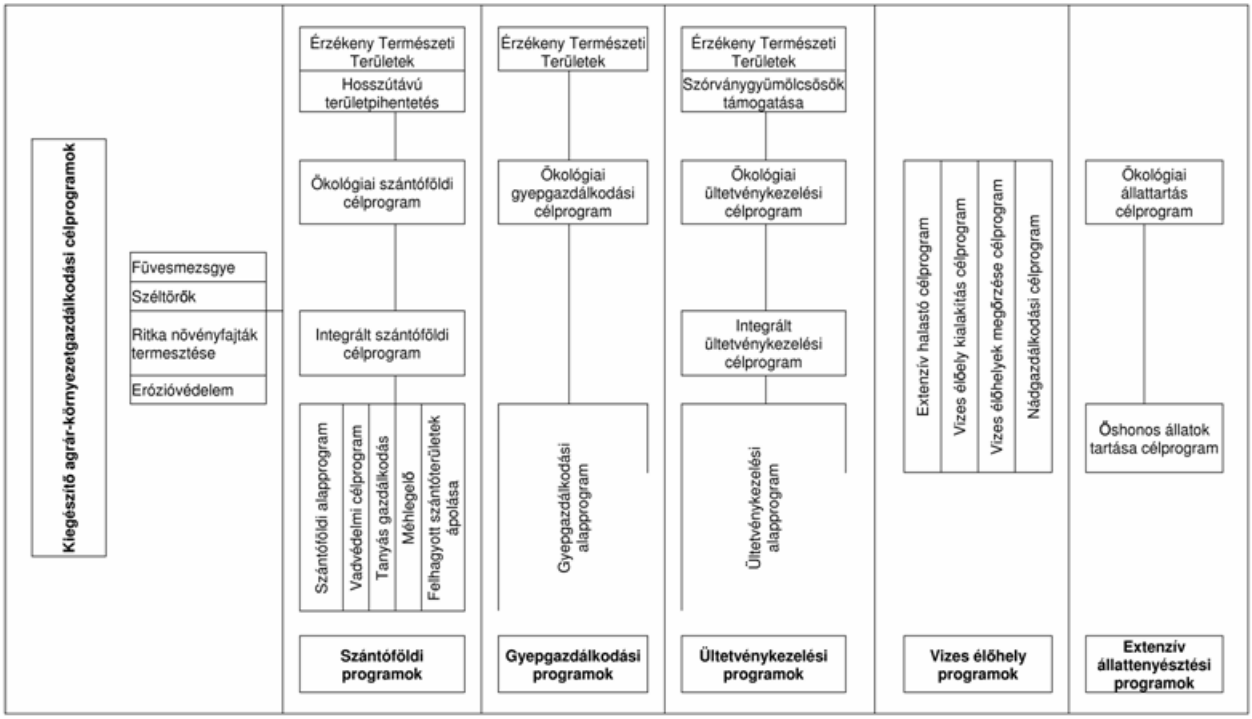
További részletes információk a http://www.mvh.gov.hu valamint a http://www.nakp.hu internetcímről nyerhetők, ahol az NVT végleges, teljes dokumentációja is megtalálható.

Lássuk ezek után, hogy a leírt fejlődési folyamatból és az új típusú vidékfejlesztési programok első magyarországi tapasztalataiból kiindulva milyen fejlesztési stratégia fogalmazható meg a többfunkciós, minőségi, környezet- és társadalombarát mezőgazdaság megvalósítására.

9. A jövőkép alapvonásai

A vidéki térség – mint láttuk – nem csupán termelési, hanem egyúttal társadalmi és biológiai/természeti élettér is, amely termelési, szociális, kulturális és környezeti funkcióit azonban csak akkor tudja ellátni, ha fejlesztése során e feladatait egyaránt és egyenrangúan figyelembe vesszük. A Vidéki Térségek Európai Kartájának megfogalmazása szerint „a mezőgazdaság – a hozzá kapcsolódó, illetve rá épülő tevékenységekkel együtt – a vidék gerince”, ezért a mezőgazdaság minőségi fejlesztése kiinduló feltétel, amelyre alapulhat, amelyhez kapcsolódhat és amelyet kiegészíthet a vidéki életminőség általános javítását célzó intézkedéssorozat éppen úgy, mint a gazdasági diverzifikáció vagy a helyi értékteremtés és -megőrzés támogatása, a helyi közösségek és kultúra továbbvitelének és megerősítésének elősegítése.

Ahhoz, hogy az agrártermelés, a környezet- és természetvédelem valamint a vidék társadalmának igényeit egyesítő többfunkciós mezőgazdasági modell, a környezet- és tájgazdálkodás megvalósításához szükséges teendőket valamint a végrehajtáshoz szükséges forráso-

4. ábra: Az NVT-ben pályázható agrár-környezetgazdálkodási rendszerek (2004)

kat és a lehetséges partnereket számba tudjuk venni, mindenekelőtt az agráriummal és a vidékkel kapcsolatos jövőképünket kell megfogalmazni. Ennek alapvonásai és fő értékei az alábbiak:

1. A mezőgazdaság nem általában, hanem annak csak bizonyos formái és rendszerei képezhetik a vidékfejlesztés alapját, a vidék gazdaságának gerincét. A magyar agrárium és vidék számára csak olyan mezőgazdálkodás hozhat sikert, amely úgy állít elő értékes, szermaradványmentes, egészséges és biztonságos élelmiszereket, hogy közben megőrzi a talajokat, az ivóvízbázisainkat, felszíni vizeinket, az élővilágot, a tájat és benne az embert, közösségeit és kultúráját. Olyan mezőgazdaságra van szükség, amely közvetlenül vagy a ráépülő tevékenységek révén munkát, megélhetést biztosít a vidéki népesség lehető legnagyobb hányada számára. Az ilyen többfunkciós mezőgazdaság, az európai agrármodellnek megfelelő környezet- és tájgazdálkodás rendszereinek széles körű elterjesztésével egyúttal olyan kedvező országkép alakítható ki Magyarországról a fizetőképes élelmiszerpiacokon, melynek mottója a *„Tiszta, élő környezetből egészséges, biztonságos és különleges minőségű élelmiszert!”* lehet.

2. E feladatok együttes teljesítésére csak a kis- (5–50 ha) és középbirtokok (50–500 ha) meghatározó arányára épülő családi gazdasági modell lehet alkalmas. Ez biztosítja ugyanis egyidejűleg a tulajdonosi szemléletből fakadó „jó gazda gondosságát”, az egymást követő generációk közti felelős viszonyt, és azokat a foglalkoztatási, minőségi termelési és környezeti teljesítményeket, amelyek az egész társadalom számára és a vidék hosszú távú megmaradása szempontjából egyaránt létfontosságúak.

3. Ahhoz azonban, hogy e kisebb mozaikokból, családi gazdaságokból építkező gazdaságszerkezet a kizárólag tőkemegtérülési, hatékonysági szempontokat mérlegelő, a környezeti és társadalmi hatások iránt érzéketlen nagy latifundiumokkal, tőkés megabirtokokkal és multinacionális tőkebefektető társaságokkal a piaci versenyben jobb eséllyel induljon, ezen önálló gazdasági egységeknek célszerű önkéntes társulásokat, közös beszerzési, tárolási, feldolgozási és/vagy értékesítési csoportosulásokat, szövetkezéseket (nem kolhozokat, de nem is nagy integrátorokra fűződő, azoknak egyoldalúan kiszolgáltatott fürtöket!!) létrehozniuk. Ezen önkéntes gazdaösszefogást állami és közösségi eszközökkel kell támogatni.

4. A szuverén, erős, a jövőben bízó, létében nem fenyegetett, tényleges döntési helyzetben lévő és döntéseiért maga is felelősséget vállaló gazdatársadalom kialakulásához a vidék és a város közti szolidaritáson, az egymásrautaltság felismerésén nyugvó újfajta társadalmi szerződésre van szükség. Ez azon a felismerésen alapulhat, hogy közpénzeket csak a köz számára hasznos teljesítményekért szabad és kell kifizetni. Miután tehát a társadalomnak nemcsak a gazdálkodók élelmiszer- és élelme-

Célprogramok		Kifizetés*	
		euró/ha	Ft/ha
A. Szántóterületek			
A.1. Szántó alapprogram	a) szántóföldi növények	98,04	25 000
	b) zöldségfélék	172,55	44 000
A.2. Tanyás gazdálkodás	a) szántóföldi növények	145,10	37 000
	b) zöldségfélék	215,69	55 000
A.3. Méhlegelő program		74,51	19 000
A.4. Integrált szántóföldi gazdálkodás	a) szántóföldi növények	133,33	34 000
	b) zöldségfélék	223,53	57 000
A.5. Ökológiai gazdálkodás	a) szántóföldi növények-átállási	176,47	45 000
	b) szántóföldi növények-átállt	125,49	32 000
	c) zöldségfélék-átállási	325,49	83 000
	d) zöldségfélék-átállt	200,00	51 000
A.6. Hosszú távú terület-pihentetés	a) 1. évben	376,47	96 000
	b) 2. évtől	133,33	34 000
A.7. Ritka növényfajták termesztése	a) szántóföldi növények	129,41	33 000
	b) zöldségfélék	231,37	59 000
A.8. Érzékeny Természeti Területek szántóföldi programjai		192,16–266,66	49–68 ezer
B. Gyepterületek			
B.1. Gyepgazdálkodási alapprogram	a) gyepes élőhelyek fenntartása	58,82	15 000
	b) szántóföldi területek gyepesítése	290,20	74 000
B.2. Ökológiai gyepgazdálkodási célprogram		58,82	15 000
B.3. Érzékeny Természeti Területek	a) gyepes élőhelyek fenntartása	98,04–129,41	25–33 ezer
	b) szántóföldi területek gyepesítése	194,12	75 000
C. Ültetvények			
C.1. Integrált gyümölcs- és szőlőtermesztési célprogram		388,24	99 000
C.2. Ökológiai gyümölcs- és szőlőtermesztési célprogram	a) átállás alatt	396,08	101 000
	b) átállás után	278,43	71 000
C.3. Ritka szőlő- és/vagy gyümölcsfajták termesztése		231,37	59 000
D. Vizes élőhelyek			
D.1. Extenzív halgazdálkodás		203,92	52 000
D.2. Vizes élőhelyek létrehozása szántókon	a) 1. évben	317,65	81 000
	b) 2. évtől	133,33	34 000
D.3. Ivóhelyek kialakítása		117,65	30 000
D.4. Zsombékosok, mocsarak, lápok gondozása		101,96	26 000
D.5. Nádgazdálkodás		86,27	22 000
E. Állattartási intézkedések			
E.1. Őshonos állatfajták tartása (Ft/egyed)	a) magyar szürke szarvasmarha	113,73	29 000
	b) lovak	119,80	30 550
	c) mangalica sertés	78,43	20 000
	d) juhok	20,59	5250
	e) baromfi	0,33–1,53	85–390
E.2. Ökológiai állattartás (Ft/egyed)	a) szarvasmarha	74,51	19 000
	b) sertés	58,82	15 000
	c) juh, kecske	18,82	4800
	d) baromfi	0,26–1,04	65–265
F. Kiegészítő agrár-környezetgazdálkodási intézkedések			
F.1. Erózió elleni védelem	a) szántóföldön	39,22–98,04	10–25 ezer
	b) ültetvények	39,22–231,37	10–59 ezer
F.2. Táblaszegélyek, füves mezsgyék létesítése szántókon	a) 1. évben	462,75	118 000
	b) 2. évtől	39,22	10 000
F.3. Cserjeirtás gyepterületeken	a) 1. évben	168,63	43 000
	b) 2. évtől	62,75	16 000

4. táblázat: Az NVT fő agrár-környezetgazdálkodási programcsoportjainak évenkénti kifizetései (2004)

A támogatás típusa	Támogatási terület	A támogatás mértéke	
		euró/egység	HUF/egység
1. pilléres támogatások			
1.1. EU területalapú (SAPS)	GOFR (ha)	86,21	20 700
1.2. Nemzeti kiegészítő (top-up)	GOFR (ha)	80,92	19 400
	dohány (ha)	2775 / 3508	666 000 / 842 000
	héjas gyümölcs (ha)	120,75	29 000
	energianövények (ha)	27 / 206	6 500 / 49 400
	hízott bika (db)	145,26	34 900
	anyatehén (db)	130,21	31 200
	extenzív (1,4 sza/ha) szarvasmarha (db)	48,76	11 700
	tej (t)	19,43	4700
	anyajuh (db)	6,05	1500
	anyajuh (KAT +) (db)	4,20	1000
1.3. Notifikált nemzeti	engedélyeztetett 180 jogcímből pl.: erdő, hal, vad, termőföldvédelem, ültetvénytelepítés, piacfejlesztés, állattartás (vágóbaromfi, vágósertés, méhészet, lótartás, szarvasmarha, juh, kecske, nyúl)		
	állatjóléti vágóbaromfi (t)		9500
	állatjóléti vágósertés (db)		1800
2. pilléres támogatások			
2.1. Nemzeti Vidékfejlesztési Terv (NVT)	agrár-környezetgazdálkodás (ha)	58,82–396,02	15 000–101 000
	kedvezőtlen adottságú és környezetvédelmi korlátozások alá eső területek (ha)	10,94 / 85,90	2 600 / 20 600
	az EU környezetvédelmi, állatjóléti és higiéniai követelményeinek való megfelelés (üzemenként)	10 000 / 25 000	2 400 000 / 6 000 000
	mezőgazdasági területek erdősítése		
	telepítés (ha)	842 / 2 780	202 000 / 667 000
	ápolás (ha)	168 / 463	40 300 / 111 100
	jövedelempótló (ha)	13,9 / 281,9	3 300 / 67 700
	korai nyugdíjazás (2006-tól)		
	szerkezetátalakítás alatt álló félig önellátó gazdaságok (üzemenként)	1 000	240 000
	termelői csoportok létrehozása és működtetése (csoportonként)	50 000 –100 000	12–24 mFt
	technikai segítségnyújtás		
2.2. Agrár- és Vidékfejlesztési Operatív Program (AVOP)	1. prioritás: a versenyképes alapanyag-termelés		
	mezőgazdasági beruházások		1–90 mFt
	fiatal gazdálkodók pályakezdése		6,4 / 7,6 mFt
	erdőgazdálkodás korszerűsítése		
	szakmai továbbképzés		100 eFt/fő,
			90 mFt/projekt
	halászati ágazat		20–150 mFt
	2. prioritás: az élelmiszer-feldolgozás modernizálása		
	mezőgazdasági termékfeldolgozás és értékesítés		30–500 mFt
	3. prioritás: vidéki térségek fejlesztése		
	a vidéki jövedelemszerzési lehetőségek bővítése		8–30 mFt
	mezőgazdasági infrastruktúra		0,5–80 mFt
	alapvető szolgáltatások a vidéki vállalkozók és lakosság számára		
	falufejlesztés és -felújítás		
	közösségi kezdeményezésű programok (LEADER+)		
	4. prioritás: technikai segítségnyújtás		
	technikai segítségnyújtás		

5. táblázat: A 2005. évi magyar agrár- és vidékfejlesztési támogatások vázlatos áttekintése

zésbiztonságot nyújtó termékeire, hanem azokra a szolgáltatásaikra is szüksége van, amelyekkel előmozdítható a vidék társadalmának fenntartása valamint a környezet védelme, a helyi természeti és táji értékek megóvása, ezért mély megbecsülés és ezen elismert teljesítményeiért, társadalmi szolgáltatásaiért rendszeres kifizetés illeti meg a gazdatársadalmat. Erre épülhet a megvalósítást szolgáló – az ökoszociális piacgazdasági modellnek megfelelő – állami támogatás- és elvonáspolitika, makrogazdasági környezet és eszközrendszer.

5. A leírt agrármodellre támaszkodva, abból kiindulva valósítható meg a vidékpolitika fő célja, a vidéki térségekben, falvakban és kisvárosokban a hagyományokra épülő polgári életvitel meghonosítása. Ehhez az agráriumot meghaladó területeken is gazdasági biztonságot kell teremteni, több lábon álló, diverz vidéki gazdaságot kell kialakítani, a tájat vonzó állapotban kell megőrizni, és az infrastruktúrát a kor színvonalára kell fejleszteni, amely azután elősegíti a kulturális igényesség növekedését is. Mindehhez az erős helyi közösségek kialakulását, a humán infrastruktúra fejlesztését szolgáló oktatásra, képzésre, tájékoztatásra valamint az e tevékenységek központjait jelentő iskola és önkormányzat megerősítésére van szükség. Így válhat a falu és a kisváros a nagyvárosokkal azonos mértékben becsült lakóhellyé és turisztikai célponttá.

6. A gazdasági diverzifikáció, a sokszínű, több lábon álló vidéki gazdaság kialakítása a vidékfejlesztés egyik legfontosabb tartópillére, melynek ki kell terjednie a nem mezőgazdasági – de alapvetően a termőföldhöz, a mezőgazdasághoz kapcsolódó, azt kiszolgáló vagy annak termékeit feldolgozó – tevékenységek fejlesztésére, az ezekre irányuló mikro-, kis- és középvállalkozások támogatására, a turizmussal kapcsolatos valamint a természeti örökség megőrzésére és kezelésére irányuló tevékenységek elősegítésére éppen úgy, mint a termelői-fogyasztói közösségek fejlesztésére, a helyi és regionális termékek és piacok támogatására, a régiók és kistérségek gazdasági autonómiájának növelésére.

7. A vidéki életminőség javításának fontos eleme az ellátás, az alapvető szolgáltatások (iskola, posta, egészségügyi ellátás, helyi közlekedés, stb.) megteremtése, fenntartása és fejlesztése, amelyek a vidéki gazdaság és társadalom számára nélkülözhetetlenek, egyúttal a helyi társadalom, a falusi közösségek identitását adják. Ezek a közösség számára fontos szolgáltatások érdemesek arra, hogy közpénzen megvásároljuk azokat, és fenntartásukat így a piacon is versenyképessé tegyük. Azokat nem felszámolni, hanem a versenyszférában tevékenykedő szolgáltatók számára közpénzből származó kiegészítéssel, támogatással jövedelmezővé kell tenni. Az életminőség javításának fontos eszközei a falumegújítás és -fejlesztés valamint a természeti és kulturális örökség védelme, a kulturális és közösségi, természeti és épített környezet értékeinek megőrzése és gyarapítása, e tevékenységek felkarolása.

8. Mindezek forrásait az EU megerősített agrár-vidékfejlesztési alapja és az ezen alapban lévő források felhasználását szabályozó, a 2007–2013-as időszakra vonatkozó agrár-vidékfejlesztési EU tanácsi rendelete – ilyen irányú nemzeti stratégiaváltás és határozott kormányzati szándék esetén – biztosítja, azok 75–80%-os mértékű európai társfinanszírozását irányozza elő.

10. A legfontosabb célok és a legsürgetőbb feladatok

E jövőképből kiindulva az alapot jelentő mezőgazdálkodásra, az agráriumra vonatkozóan a következő legfontosabb feladatok várnak a politika, a gazdaság és a társadalom különböző szereplőire, csoportjaira, mindenek előtt azonban a döntési helyzetben lévő törvényhozó és végrehajtó hatalmi ágakra. Jogosan várja el, követeli meg a gazdatársadalom a mindenkori kormányzattól az alábbiakat.

1. A termőföld: a magyar gazdák, a gazdálkodó családok kezében legyen!

Haladéktalanul ki kell dolgozni azokat a nemzeti intézkedéseket, amelyek lehetővé teszik a termőföldnek, a nemzeti vagyon 25%-ának megszerzését és megőrzését a magyar gazdatársadalom számára.

– Ennek érdekében a földtörvényt – nyugat-európai mintára – úgy kell módosítani, hogy a helyben lakó magyar gazdák ne kerüljenek hátrányba a távoli magyar vagy külföldi tőkebefektetőkkel szemben. A termőföld forgalmára, bérletére és öröklésére vonatkozó szabályozást úgy kell átalakítani, hogy az szolgálja a gazdálkodás és a belőle élők biztonságát, a helyi gazdák előhaszonbérleti és elővételi jogainak érvényesítését.

– Az EU joggyakorlatával való ütközés nélkül a helyben lakó gazda érdekét *üzemszabályozással* lehet védeni, a mezőgazdasági üzem bizonyos jellemzőit tehát rendelet-

ben kell szabályozni. Csak annak a személynek (vagy társaságnak) lehet joga földet bérelni, vásárolni és gazdálkodni, aki/amely néhány feltételnek megfelel. Például

– helyben lakik vagy megtelepszik;

– fő jövedelme az ottani gazdálkodás;

– van megfelelő (esetleg magyar képzési rendszerben megszerzett!) szakképesítése;

– vállalja, hogy bizonyos termelési hagyományokhoz alkalmazkodik;

– elér, illetve meghalad bizonyos helyi foglalkoztatási határértékeket, fajlagos munkahely-teremtési mutatókat.

A gazdaság mérete nem léphet túl egy – művelési áganként meghatározott – maximumot, az üzembentartó (tulajdonos, bérlő egyén vagy társaság) pedig csak egyetlen mezőgazdasági üzemet üzemeltethet. A birtokméret felső határát meghaladó és adott foglalkoztatási alsó határértékeket el nem érő tőkés nagybirtokok türelmi időt kapnak arra, hogy e feltételeknek megfeleljenek úgy, hogy vagy a foglalkoztatottak számát növelik az előírt fajlagos értékek fölé, vagy területeiket a megadott felső határ alá csökkentik, értékesítik vagy elajándékozzák. Az így felszabaduló, a földpiacon megjelenő földterületek képezhetik az alapját a középbirtok-kategória megerősítésének, a családi birtokok földalapja növelésének. Egy ilyen szabályozás mellett a tőke szabadon mozoghat, hiszen egy személy akárhány társaságba befektethet. A lényeg az, hogy a hazai kis- és középbirtokosoknak csak hasonló nagyságú birtokokkal kelljen versenyezniük. Nem az a cél, hogy a külföldi tőke ne jöhessen be, hanem csak az, hogy a nagytőke ne tároljon. A külföldi nagytőkét természetesen csak a belföldivel együtt lehet kordában tartani.

– Annak érdekében, hogy a hamarosan liberalizálódó földpiacon a gazdák reális versenytársai lehessenek a tőkeerős spekulációs földvásárlóknak, egyszeri, átfogó gazda hitelkonszolidációs programot valamint hosszú (30–50 éves) futamidejű kedvező állami kamattámogatásos hitelprogramot kell elindítani, és létre kell hozni az ennek lebonyolítását szolgáló intézményrendszert (gazdabank-hálózatot).

– Fel kell gyorsítani és 2007 végéig be kell fejezni a termőföld részaránytulajdon kiadását (1,5 millió ha!, gyorsított kiadásának forrásigénye 8 milliárd Ft), melynek befagyasztása, a természetbeni visszaadás megtagadása vagy késleltetése nem csak alkotmányellenes, hanem meggátolja a tulajdonost a fejlesztésekben és az EU-forrásokhoz való hozzájutásban. Folytatni kell továbbá a szövetkezeti üzletrészek felfüggesztett felvásárlását.

– A kvótákkal való kereskedést, vagyis a földtől elváló termelési jogok adásvételét minél szűkebb keretek közé kell szorítani.

2. A birtokpolitika: középpontjában a családi gazdaságok és azok társulásai álljanak!

A birtokpolitika irányváltása keretében a környezetet, a természeti rendszereket és a vidék társadalmát romboló, termelés- és jövedelemkoncentráló tőkés nagybirtokok helyett a vidéken több munkalehetőséget teremtő, a vidéki népesség megtartását szolgáló valamint agrár-környezeti és vidékfejlesztési szolgáltatásokat nyújtó gazdálkodási rendszereket felvállaló

– kis- és közepes méretű családi gazdaságokat valamint azok társulásait kell támogatni és védeni;

– jelentősen gyarapítani kell a középméretű gazdaságok számát és területét;

– segíteni kell a szétaprózott birtoktestek egyesítését, a tagosítást és a földcserét;

– a Nemzeti Földalap (NFA) decentralizálásával a földrendezést a helyi közösségek kezébe kell adni;

– lehetővé kell tenni, hogy autonóm (önfenntartó, önellátó, félig önellátó) családi gazdaságok is tartósan fennmaradhassanak, illetve elő kell segíteni, hogy igény szerint ilyenek is alakulhassanak;

– a családi gazdálkodás folytonosságát megszakító „Földért életjáradékot” program helyett a generációk közti kapcsolat erősítését, a birtokok családon belüli zökkenőmentes átadását (elajándékozását vagy értékesítését) szolgáló „Korai nyugdíjazás” és „Fiatal gazdák induló támogatása” EU vidékfejlesztési eszközöket kell általánossá tenni.

Így válhat a gazdálkodás folytonossá, a birtokszerkezet stabillá és alkalmassá értékesebb – munkaigényesebb – mezőgazdasági kultúrák művelésére. Ezek növelhetik a falusi foglalkoztatást, fékezhetik az elvándorlást. Ez a birtokszerkezet alkalmas lehet arra, hogy a globális piachoz alkalmazkodjék, és egyúttal sok EU-támogatást szívjon fel.

3. A gazdák önkéntes összefogása: beszerzési, tárolási, feldolgozási, értékesítési társulásaik támogatásával javítani kell a gazdák piacra jutásának, versenyképes piaci alkupozíciójának esélyeit!

Hogy a termelés és a piac találkozzék, az élelmiszergazdaság érdekeltségi láncát helyre kell állítani.

– Ehhez a gazdák önkéntes társulásaiból olyan szövetkezeti hálózatot célszerű kiépíteni, amely – korábbi hazai („Hangya" szövetkezet), illetve nyugati példák alapján – ellátja a közös beszerzés, terméktárolás, -feldolgozás, -értékesítés, -fejlesztés, piackutatás feladatát. Az EU támogatja az egymással társuló gazdák és termelői közösségeik intézményi fejlesztését.

– Az önkéntes alapon szerveződő termelő és értékesítő szövetkezeteket („tész"-eket) és más hasonló csoportokat az eddiginél jóval erőteljesebben kell támogatni, hogy a termelői érdeket szervezettebben védhessék, és hogy a kisebb mozaikokból, családi gazdaságokból építkező gazdaságszerkezet a piaci versenyben is helyt tudjon állni.

– A tárolás, feldolgozás és értékesítés kapacitásait, a feldolgozó és értékesítő infrastruktúrát fokozatosan e gazdaközösségek kezébe kell adni, számukra vissza kell szerezni, erre irányuló törekvésüket állami és közösségi eszközökkel kell támogatni.

4. Az agrár-szerkezetpolitika, a termeléspolitika: a többfunkciós mezőgazdaság, a minőségi termelés, a tájgazdálkodás, a környezet- és élelmiszerbiztonság valamint a vidéki munkahelyteremtés céljait szolgálja!

A magyar mezőgazdaságot súlyos, örökölt szerkezeti aránytalanságok és idejétmúlt iparszerű tömegtermelési alapirányok jellemzik, amelyek jelentősen megnehezítik a mezőgazdaság többféle feladatának és a vele kapcsolatban megfogalmazódó elvárásoknak a teljesítését. Ezen földhasználati, agrárszerkezeti aránytalanságok és termeléspolitikai alapirányultság megváltoztatása nélkül az egyéb fejlesztési eszközök sem eredményezhetik a kitűzött jövőkép és célok elérését.

– Olyan támogatási rendszert kell kidolgozni, amely a szántóföldi művelésre kevéssé alkalmas – mintegy 1–1,5 millió hektárra becsült – szántóterületeken kertészet, gyepre alapozott állattartási, erdőgazdálkodási, illetve természetvédelmi célú (gyep-, erdő-, tó-,z illetve nádgazdálkodási valamint ártéri tájgazdálkodási) irányba változtatja meg a földhasználatot. Erre, vagyis a földhasználati szerkezet mintegy 25–30%-os mértékű változtatására a zonális jellegű, adott térségekhez és adottságkategóriákhoz kötött agrár-környezetgazdálkodási kifizetések a Nemzeti Vidékfejlesztési Tervben (NVT-ben) lehetőséget és forrásokat biztosíthatnak.

– Helyre kell állítani a növénytermesztés és az állattartás mint alapvető ágazatok megbomlott egyensúlyát úgy, hogy a jelenlegi hektáronkénti 0,3 számosállat (150 kg élősúlyú állat) állatsűrűséget 1–1,2 számosállat (500–600 kg élősúlyú állat) sűrűségre kell emelni. Ez a létszámgyarapodás a minőségi állati termék-előállítás, az ezt biztosító szabadabb, természetszerűbb tartási formák (ökológiai állattartás, gyepre alapozott legeltetéses állattartás, extenzív típusú állattartás) valamint az őshonos állatfajták jelentős létszámgyarapodásával kell hogy megvalósuljon. Az intenzív, zárt állattartási rendszerek és az ezekből származó tömegtermékek piaci megítélése és egyúttal európai támogatási esélyei várhatóan fokozatosan romlanak. A minőségi állattartási szerkezetváltás jelzett rendszereinek ösztönzésére, az agrár-környezetgazdálkodás EU által támogatott rendszereire az NVT keretében lehet és kell növekvő forrásokat biztosítanunk.

– A szántóföldi és kertészeti területeken ösztönözni kell az ökológiai valamint az integrált gazdálkodási rendszerekhez való csatlakozást, illetve a tájgazdálkodás különböző formáinak és eltérő intenzitású rendszereinek elterjedését. Ezek támogatási forrásait az NVT agrár-környezetgazdálkodási programja 80%-os mértékű EU társfinanszírozás mellett biztosíthatja.

– A szántóterületeken csökkenteni kell a monokultúrás termesztés és a szegényes, néhány növényfaj termesztésére alapuló gazdálkodás területeit, valamint a piaci oldalról megalapozatlan, egyoldalú gabonatúlsúlyt. A gabonatermesztést az arra legalkalmasabb minőségi termőtájakra és termőhelyekre célszerű orientálni, az ehhez kapcsolódó támogatásokat és fejlesztéseket e területekre célszerű koncentrálni. Ez valamint az állatlétszám növelése és a megtermelt gabona egy részének alternatív (energetikai, üzemanyag, alkohol és egyéb) célú felhasználása csökkentheti a jelenlegi súlyos értékesítési és tárolási gondokat.

– A GMO mentességet az egész Kárpát-medencében meg kell őrizni, ezért a génmódosított fajták termesztésbe vonásának tilalmát fenn kell tartani, azt törvényben kell megerősíteni.

– Támogatni kell a természetszerű erdőgazdálkodás rendszereit. Erre az NVT erdőgazdálkodási jogcímei lehetőséget kínálnak. E támogatásoknak ki kell terjedniük a telepítésre, az első 5 évi művelésre, és a termőre fordulásig tartó jövedelemtámogatásra is.

– A vízhatás alatt álló területeken ösztönözni kell az ártéri tájgazdálkodás valamint a tó- és nádgazdálkodás extenzív rendszereinek terjedését. Forrásait az NVT agrárkörnyezetgazdálkodási intézkedései biztosíthatják.

5. A piacszabályozás és -védelem: a helyi feldolgozás, értékesítés erősítésére, külön nemzeti szabályrendszerének kialakítására, termelői-fogyasztói közösségek létrehozására valamint a belső piac védelmére és a külső piac bővítésére irányuljon!

A gazdaközösségek és a helyi társadalom kapcsolatainak helyreállítása, megerősítése, valamint a piac védelme és fejlesztése érdekében sürgős teendő:

– a helyi feldolgozás és kereskedelem egyszerűbb, külön szabályrendszerének kidolgozása, nemzeti hatáskörű rendeletbe foglalása és azok erőteljes támogatása;

– a helyben termelt alapanyagból minőségi terméket előállító kis- és közepes méretű feldolgozóüzemek kiemelt támogatása, a gazdaközösségek ilyen üzemek létrehozására való ösztönzése;

– a helyi feldolgozóüzemek termékeinek értékesítésére szakosodott kereskedelmi egységek élelmiszerlánccá fejlesztésének, e termékek védjeggyel való ellátásának valamint a rendszernek a falusi turizmushoz és a helyben történő termékértékesítés hagyományaihoz illesztésének támogatása;

– helyi termelői-fogyasztói közösségek (pl. CSA[2]) létrehozásának támogatása, melyben a termelők és a helyi fogyasztók közös érdekeltsége és bizalmi viszonya jobban kialakítható;

– az EU-ban immár több, mint 15 éve működő szociális élelmiszerprogramhoz[3] való csatlakozás;

– a belső piac védelme érdekében a minőségellenőrzés rendszerének gyorsütemű fejlesztése, intézményeinek bővítése, az ellenőrzések számának növelése és azoknak – a magyar gazdák indokoltnál nagyobb mértékű zaklatása helyett – a külföldről érkező áruk fokozott vizsgálatára irányítása;

– a külső piac bővítése érdekében a minőségi magyar áruk marketingjének erősítése, hatékonyságának növelése, a régi és újabb hungarikumok előállításának ösztönzése és a külföldi piacokon a megfelelő hírverésükről való gondoskodás.

6. A közgazdasági szabályozás, támogatási és adórendszer valamint a hitelpolitika: a családi gazdaságokat, illetve a – részben vagy egészben – mezőgazdaságból élő háztartásokat, családokat, e családok és helyi közösségeik megerősödését szolgáló gazdálkodási formákat támogassa!

Az irányítás és szabályozás a magyar társadalom érdekei valamint az EU agrár- és vidékpolitikai irányelvei mentén tekintse elsőrendű feladatának az egészséges és biztonságos élelmiszerek környezetbarát termelését, a helyi gazdaság diverzitásának és a tájak sokszínűségének megőrzését, a vidéki lakosság és munkahelyek megtartását, és az ezeket biztosító fenntartható, többfunkciós mezőgazdaság, a környezet- és tájgazdálkodás rendszereinek elterjesztését! Ennek megfelelően a hitel-, támogatás- és elvonáspolitika a többfunkciós mezőgazdaság, a környezet- és tájgazdálkodási rendszerek birtokmérettől függő degresszív (birtokméret-növekedéssel arányosan csökkenő) támogatására, a tőkés nagybirtok-támogatás csökkentésére, a kis- és középbirtok támogatásának növelésére és hitelfeltételeinek javítására irányuljon. Az adóterhek az élőmunkáról a környezet-, anyag- és energiafelhasználásra helyeződjenek át!

– A tömegtermelést ösztönző, mennyiséghez kötött direkt és piaci támogatásokat fokozatosan át kell csoportosítani az agrár-környezetgazdálkodás rendszereinek elterjesztését valamint a védett és érzékeny természeti területek gazdálkodási rendszerének átalakítását célzó vidékfejlesztésre, a kedvező környezeti és társadalmi összhatású gazdálkodási rendszerek elterjesztésére és a vidék

---

[2] CSA: Community Supported Agriculture (a helyi közösség által támogatott mezőgazdaság); Amerikában, Japánban és Nyugat-Európában egyre jobban terjedő, a fogyasztó számára a gazdálkodásba betekintést és részvételi lehetőséget, a gazda számára pedig biztos piacot, finanszírozást és jövedelmet biztosító, egyúttal a lánckereskedelem termelői árleszorító és fogyasztói árfelhajtó hatásait mérséklő közös helyi érdekeltségi rendszer. Működő magyar példája: a Gödöllőn, a SZIE-KTI Babatvölgyi Ökológiai Modellközpontjában található Nyitott Kert Alapítvány Ökológiai Modellkertészete.

[3] Az Unióban felhalmozott mezőgazdasági termékek, élelmiszerkészletek egy részének szociális célokra való felhasználása több szempontból is fontos és mindenkinek hasznos, hosszú ideje működő rendszer. Segítségével csökkenthetők a feleslegek, intervenciós raktárkészletek, munkát jelent a tagállam élelmiszer-feldolgozó iparának, és nem utolsósorban jelentős mennyiségű élelemhez jutnak az arra rászorulók. Magyarországnak reális esélye lenne arra, hogy e program révén a piacon időlegesen vagy tartósan értékesíthetetlen többleteit, intervenciós készleteit évente mintegy 100–150 ezer t gabonaegyenértékkel csökkentse úgy, hogy ezzel egyúttal évente mintegy 3–4 milliárd Ft értékű élelmiszert oszt szét a rászorulók között. Ráadásul a program teljes költségét – beleértve az alapanyagok feldolgozásának, a termékek szállításának és szétosztásának költségeit is – az EU e célra rendelkezésre álló költségvetési keretei biztosítják. A program kedvező piacszabályozó, felesleglevezető valamint szociális hatásain túl egyúttal többletmunkahelyeket is teremt, foglalkoztatást biztosít az abban érintett területeken. Sajnálatos, hogy Magyarország – szemben a többi újonnan csatlakozott országgal – 2005 májusában jelezte az EU Bizottságnak, hogy ezzel a lehetőséggel nem kíván élni.

társadalmának megerősítésére. Az ehhez szükséges közösségi (EU) források megszerzése és maximalizálása érdekében módosítani kell a koppenhágai tárgyalási stratégiát, és a következő EU tervciklusban a hangsúlyt az agrár-környezetgazdálkodási, környezet- és tájgazdálkodási rendszereket, természetbarát gazdálkodási formákat magába foglaló vidékfejlesztési támogatások megszerzésére kell helyezni.

– A forrásokhoz való hozzáférést a gazdaságok szélesebb köre számára elérhetővé kell tenni. Ennek érdekében az „életképességi határokat", azok tartalmát és mértékét felül kell vizsgálni, a tényleges magyar viszonyokra jellemző mértékre – 1–2 EUME-re – le kell szállítani, az ezek számításához szükséges gazdasági adatokat szolgáltató tesztüzemi hálózatot pedig a gazdasági egységek jelenlegi felső 15%-áról a teljes gazdaságspektrumra ki kell terjeszteni, a magyar gazdasági szerkezetet valóban reprezentálóvá kell tenni.

– A közpénzekből nyújtott támogatások súlypontja a vidékfejlesztésre, ezen belül is elsősorban a környezet- és tájgazdálkodási rendszerekhez, termőhelyi adottságokhoz és a kis- és középbirtok-kategóriákhoz kötődő, 5 éves állami szerződésen alapuló, föld alapú folyó kifizetésekre kell hogy áthelyeződjön. Ezek nem a termelés volumenéhez és nem adott ágazatokhoz kötődnek, a támogatás tehát nem attól függ, hogy „mit" és „mennyit", hanem hogy „hogyan" termel a gazda. Azt is maga dönti el, hogy a kiválasztott rendszeren belül mit termel, mely ágazatokban folytatja a tevékenységét. Azt kell csupán vállalnia, hogy betartja az adott gazdálkodási rendszer előírásait. Ennek fejében kapja közpénzekből a rendszeres állami kifizetést, melynek 80%-át az EU finanszírozza, 20%-ot kell nemzeti forrásból biztosítanunk, és gazdaönrészre nincs szükség e támogatások igénybevételéhez. Ilyen támogatott gazdálkodási rendszerek pl. az alábbiak: ökológiai gazdálkodás, a tájgazdálkodás különböző formái, valamint az integrált növénytermesztés a szántóterületeken és a kertészeti ágazatokban, a zöldség- gyümölcskultúrákban és ültetvényeken, legeltetéses állattartás a gyepterületeken, őshonos állatfajták tartása, ökológiai állattartás, legeltetéses gyepgazdálkodás és állattartás, vagy pl. a hagyományos tó- és nádgazdálkodás a vizes területeken.

– Az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alapról szóló EU tanácsi rendelet alapján 2005 őszén – 2006 tavaszán ki kell dolgoznunk saját „Nemzeti Vidékfejlesztési Terv II." dokumentumunkat. Ennek végső határidejét az EU azokban a tagállamokban, ahol 2006-ban parlamenti választások lesznek, 2006 őszére halasztotta, hogy az új kormányoknak lehetőségük legyen e 2007–2013-ra vonatkozó tervdokumentumok esetleges módosítására, és az EU Bizottsággal történő véglegesítésére. A leírt jövőképnek megfelelő elveket, célokat és megvalósításuk eszközeit ebben a tervdokumentumban már feltétlenül rögzítenünk kell, hogy azok forrásfedezete rendelkezésre álljon. A 75–80%-os mértékű EU társfinanszírozás és a viszonylag kis nemzeti forrásigény már önmagában is az eddigieknél nagyobb figyelmet kell hogy irányítson ezekre a programokra, különösen egy olyan forráshiányos agrárium, vidék és gazdaság, továbbá olyan súlyos helyzetben lévő államháztartás esetén, mint a magyar.

– A támogatások mértékének megállapításánál sávos degresszivitást kell érvényesíteni! Ez azt jelenti, hogy a birtokméret növekedésével az egységnyi területre jutó támogatás mértéke csökken, és bizonyos mérethatár fölötti területekre a közpénzekből nyújtott kifizetések megszűnnek. A sávok úgy kerülnek kialakításra, hogy a kis- és középbirtok kategóriákat a támogatáscsökkentés nem érinti, az e fölötti területeken a területegységre jutó támogatás – a helyi foglalkoztatási teljesítménytől is függően – fokozatosan csökken, adott határérték fölötti területek pedig támogatásban nem részesülhetnek. Ez a rendszer fékezi a tőkés nagybirtok és a földspekuláció erősödését, és egyúttal forrásokat teremt ahhoz, hogy a kis- és középbirtok-kategóriákból lényegesen több gazda vehessen részt az EU által 80%-ban társfinanszírozott gazdálkodási rendszerekben.

– Az elvonások rendszere, az adópolitika a közterheket az élőmunkáról fokozatosan a környezethasználatra valamint az anyag- és energiafelhasználásra kell hogy áthelyezze. Ezzel növelhető azoknak a minőségi gazdálkodási formáknak a versenyképessége, amelyek kevesebb külső anyagot, energiát használnak fel, környezeti szempontból kedvezőbbek a hatásaik, és amelyek fajlagosan több embernek biztosítanak munkát, megélhetést a vidéki térségekben. Leértékelődnek ugyanakkor azok a rendszerek, amelyek, a társadalmi hasznosság figyelmen kívül hagyásával, kizárólag egyszempontú tőkeérdekeket szolgálnak.

– A gazdák likviditásának javítása és ezzel a fejlődés beindítása érdekében egyszeri, átfogó hitelkonszolidációs programot valamint hosszú futamidejű, kedvező állami

kamattámogatású gazdahitelprogramot kell indítani. A magyar gazdák egyszeri feltőkésítése alapvető feltétele a további indokolt korszerűsítéseknek. Az elmúlt években felvett kényszerű folyó finanszírozási, illetve agrárberuházási hitelek, azok hitelszolgálati terhei mellett egyetlen gazdasági méretkategória sem alkalmas ma újabb, időszerű fejlesztések felvállalására, de az egyszerű túlélésre sem. Ez különösen igaz a kis- és közepes méretű családi gazdaságok és bizonyos térségekben jellemző – sok embernek munkát adó, nem pusztán tőkespekulációs célú – agrárvállalkozások esetén. E konszolidációs és hitelprogram nélkül tovább romlik versenyhelyzetük, elmarad a feldolgozottság szintjének emelése, nincs raktározási kapacitás a gazdák kezében, ami egyoldalúan kiszolgáltatja őket az integrátoroknak, a kereskedelemnek és általában a spekulációs tőkés csoportoknak.

– A szabályozás közgazdasági eszközei – a családi gazdálkodást, a kis- és középbirtokot, a helyi foglalkoztatást növelő agrárvállalkozásokat valamint a környezet- és tájgazdálkodás minőségi agrárrendszereit előnyben részesítő, sávosan degresszív elvonás és támogatáspolitika – közvetve, jogi eszközei – pl. az üzemszabályozás, a földtörvény elővásárlási és előhaszonbérleti sorrendjeinek megváltoztatása stb. – pedig közvetlenül erősítik az egészséges birtokszerkezet kialakulását, és az agrárszerkezet és -termelés minőségi átalakulását. Mindez lehetővé teszi a ma még mintegy 200 000 élethivatásszerűen, s további 500 000 részben mezőgazdaságból élő család, s ezzel a vidék gazdaságának és társadalmának megerősítését.

7. Az intézményrendszer: a gazdák kiszolgálását, helyzetbehozását, az információhoz és a forrásokhoz való hozzájutást szolgálja!

E nagyléptékű stratégiaváltáshoz, a vidékfejlesztési intézkedések lebonyolításához, az európai források maximális lehívásához gyorsított ütemben ki kell alakítani a megfelelő intézményrendszert.

– Ennek érdekében a gazdákat mindenben kiszolgáló szellemi és fizikai infrastruktúrát, tanácsadó, bemutató, képző, szolgáltató hálózatokat kell kiépíteni, és meg kell erősíteni a falugazdász- és falugondnok-hálózatot. Akárcsak Nyugat-Európában, a polgárosult parasztságnak igen fontos segítője lehet az ingyenes szaktanácsadási hálózat. Ennek teljes körű szaktanácsadásra kell berendezkednie a termelési módszerektől a pályázatírásban való segédkezésig, és ezt nemzeti hatáskörben kell megoldanunk.

– A vidékfejlesztés szétzilált intézményi rendszerét és elkülönült nemzeti terveit és programjait az EU agrár-vidékfejlesztési rendeletének és gyakorlatának megfelelően össze kell kapcsolni. Ennek tartós megalapozására átfogó vidékfejlesztési törvényt kell alkotni, és a kormányzati struktúrát és a végrehajtó intézményrendszert ennek megfelelően kell átalakítani.

8. A vidék és a termelés biztonsága érdekében vagyonbiztonsági intézkedéseket és kárenyhítési, kockázatcsökkentési rendszert kell kidolgozni és bevezetni!

A mezőgazdaság, mint alapvetően a természetben, a határban zajló gazdasági tevékenység, annak eredménye és a hozzá kapcsolódó vagyoni értékek számos természeti és emberi hatásnak, kockázatnak vannak kitéve, ezért a termelés ilyen szempontú biztonságát a lehető legnagyobb mértékben meg kell teremteni. Napjainkra olyan méreteket öltött az agrárágazatokat érintő – feltehetően a globális klímaváltozással is összefüggő – elemi károk (aszály, belvíz, árvíz, zivatarok okozta károk) valamint a gazdaságok terményei (mezei leltára) és vagyontárgyai kárára elkövetett vagyon elleni bűncselekmények mértéke, hogy a helyzet csaknem tarthatatlanná vált, és megoldást követel. Mindezek demoralizáló hatása jelentős mértékben csökkenti a falu, a vidék és a mezőgazdálkodás vonzerejét. A termelés biztonságának helyreállítása érdekében sürgős intézkedéseket kell hozni.

– Meg kell vizsgálni az „agrárőrség”, az önkormányzatokhoz vagy gazdaszervezetekhez telepített mezőőri rendszer visszaállításának lehetőségeit.

– Az agrártámogatások között az agrárgazdasági vagyonbiztonság jogcímét célszerű megjelenítni e rendszer megszervezésének és működtetésének támogatására.

– Meg kell fontolni a Btk. megfelelő szakaszainak kiterjesztését és szigorítását a mezőgazdaság kárára elkövetett bűncselekmények szankcionálásában.

– Az elemi károk enyhítésére a gazdák és az állam egyenlő mértékű kockázatvállalásán alapuló rendszert kell kidolgozni, és bevezetésének költségvetési fedezetét meg kell teremteni.

– Legalább 5 évvel meg kell hosszabbítani az elmúlt évek elemi kárainak enyhítésére felvett kedvezményes hitelek visszafizetésének futamidejét úgy, hogy az a kamattámogatást és az állami kezességvállalást változatlanul biztosítsa.

9. A tájékoztatás, képzés támogatása, intézményrend-

szerének kialakítása nem az ezeket felvállaló „baráti szervezetek és vállalkozások" állami forrásokhoz juttatását, de nem is sikerpropaganda-célokat, hanem a gazdák segítését, tájékozottságuk, képzettségük és ezzel versenyképességük növelését szolgálja!

E nagyléptékű stratégiaváltás csak úgy képzelhető el, ha a mindenkori agrár- és vidékfejlesztési valamint környezet- és természetvédelmi kormányzat ehhez a gazdatársadalomnak minden segítséget megad. Ennek érdekében a kormányzatnak azonnal hozzá kell fognia a gazdák tájékoztatását, felkészítését, képzését jelentő feladatához, haladéktalanul fel kell vennie a kapcsolatot azokkal a gazda-érdekképviseleti, szakmai szervezetekkel és tudományos, oktatási műhelyekkel, valamint a média azon részével, amely segítheti e feladata végrehajtásában, meg kell teremtenie ennek hazai költségvetési, pénzügyi fedezetét. Lehetővé kell tenni e szervezetek számára a Nemzeti Vidékfejlesztési Terv „Technikai segítségnyújtás" keretéhez való tényleges és nyilvános hozzáférést, amely a gazdák tájékoztatásának, képzésének forrásfedezetét biztosíthatja.

10. A partnerség: a tényleges gazdaérdekképviseletek, civil szakmai szervezetek és az állami szervek érdemi együttműködését kell hogy jelentse a tervezésben és a megvalósításban.

Az államnak megfelelő infrastruktúrával és költségvetési forrásokkal kell támogatnia azokat a szakmai érdekképviseleteket és környezet-, illetve fogyasztóvédelmi társadalmi csoportosulásokat, mozgalmakat, amelyek ténylegesen a gazdák – és nem a tőkés agrárvállalkozások – tömörülései, szakmai érdekképviseletei, és/vagy amelyek a környezet és természet védelmét valamint a vidék gazdaságának és társadalmának megerősítését szolgáló gazdálkodási rendszerek elterjesztése és az egészséges hazai élelmiszerek fogyasztása mellett szállnak síkra. A tényleges együttműködés és civil kontroll érdemi érvényesülése érdekében felül kell vizsgálni és át kell alakítani a társadalmi érdekegyeztetés és monitoring jelenlegi – a végrehajtó hatalmi ág, az irányító hatóság túlsúlyára és ezzel monopolhelyzetére épülő – rendszerét, amely formálissá és egyúttal lehetetlenné teszi a tényleges társadalmi ellenőrzést, a döntések befolyásolását.

11. Szövetségek a megvalósításban

Ahhoz, hogy a vidék megerősítését szolgáló néppárti politika eredményes lehessen, segíteni kell a gazdáknak néhány dolog megértésében. Mindenekelőtt tudniuk kell, hogy

– az EU-ban elsősorban nem a nagybirtoknak, hanem a kis- és középméretű családi gazdaságoknak valamint a környezetbarát, minőségi élelmiszertermelésnek van jövője, tehát ragaszkodjanak a földjük tulajdonához, hiszen a termőföld több, mint termelő eszköz, és vége van egy közösségnek, ha földjét elveszíti;

– a föld ára várhatóan jelentősen emelkedni fog, és a vidékfejlesztési, agrár-környezetgazdálkodási föld alapú támogatások is ehhez, és nem a megtermelt mennyiségekhez (kvótákhoz) fognak egyre inkább kötődni;

– legyenek nyitottak az önkéntes társulásokra, mert így jobb eséllyel tudnak megmaradni a piaci versenyben;

– tájékozódjanak, tanuljanak, keressék a partnereket;

– keressék, ismerjék meg azokat a minden agrárágazatra nyitott, támogatott gazdálkodási rendszereket, amelyekhez már eddig is lehetett pályázni a Nemzeti Agrárkörnyezetvédelmi Programban (NAKP-ban), továbbra is pályázhatók lesznek a Nemzeti Vidékfejlesztési Terv agrár-környezetgazdálkodási intézkedései között, és fontolják meg e gazdálkodási rendszerekhez való csatlakozást.

A történelmi egyházaktól, a környezet- és természetvédő valamint agrárszakmai civil szervezetektől, pártoktól és érdekképviseletektől, a nem kormányzati szféra szerveződéseitől azt kell kérnünk, hogy

– segítsék annak tudatosítását a magyar társadalomban: a mezőgazdaság a termelés mellett rendkívül fontos környezeti és foglalkoztatási, szociális szolgáltatásokat is nyújt az egész társadalom számára, és ezért méltó a közpénzekből nyújtott kifizetésekre;

– segítsenek meggyőzni a magyar társadalmat arról, hogy fogyasszon magyar élelmiszereket, magyar mezőgazdasági termékeket és árukat;

– segítsék a természetvédelem céljainak és az általa felkínált lehetőségeknek a megértetését az agrárium szereplőinek körében;

– működési helyükön segítsenek az agrár-környezetgazdálkodásra és vidékfejlesztésre vonatkozó információkat eljuttatni a gazdatársadalomhoz;

– keressék az agrár-környezetgazdálkodási szakmai és tudományos műhelyek, szakemberek, FVM hivatalok, falugazdászok, helyi önkormányzatok és más civilek partnerségét, és mozgósítsák a társadalmat e nagyléptékű